

Summary

The essence and reasons of the origin of criminality in the sphere of economics of Ukraine are researched. It is shadow and latent according to its structural features, determined by the processes of globalization and it is dangerous for the state.

The struggle against the organized criminality in the sphere of economics demands the application of the effective criminalistic methodics.

Key words: economics, shadow, latent, criminality, organized, dangerous.

Отримано 20.06.2012

О. М. САРНАВСЬКИЙ

Олександр Миколайович Сарнавський, кандидат юридичних наук, полковник юстиції, докторант Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

**ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ:
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ**

В останні роки законодавчий процес, що здійснювався з метою підвищення ефективності діяльності правоохоронної системи держави, не оминув і військову сферу. Прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції»¹ створив законодавче підґрунтя для формування в органах управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (далі – Служба правопорядку) підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. Із жовтня 2011 р. у Збройних Силах України за рішенням Міністра оборони України почалося їх формування на базі раніше існуючих підрозділів по боротьбі з корупцією. Для забезпечення високої ефективності боротьби новоутворених підрозділів з організованою злочинністю у військовій сфері мають бути в подальшому проведені комплексні заходи по удосконаленню норм кримінально-процесуального, кримінально-правового, організаційно-правового та іншого характеру. Провідну роль у цих заходах належить відвести відповідним галузевим наукам, у тому числі і науці кримінального права.

Аналіз статей розділу XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» КК свідчить, що жодна із них не містить у якості кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки злочину таку ознаку злочину, як «вчинення злочину організованою групою». У зв'язку з цим ця ознака не може впливати на кваліфікацію військового злочину, який вчиняється особою у складі організованої групи. Норми Загальної частини кримінального закону дають змогу врахувати ознаку злочину «вчинення злочину організованою групою» лише в якості обставини, що обтяжує покарання суб'єкта військового злочину.

Серед переліку існуючих у розділі XIX КК складів злочину, на думку автора, більшою мірою заслугоує на диференціацію кримінальної відповідальності за ознакою «вчинення злочину організованою групою» склад злочину, передбаченого ст. 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем». Предметом злочину, передбаченого цією статтею, є військове майно, яке, як вид державного майна, наділене на законодавчому рівні окремим правовим статусом.

У Законі України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» військове майно визначається як державне майно, що закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. До нього належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо². Встановлення для військового майна особливого правового режиму, відмінного від правового режиму інших видів державного майна, пов'язане з особливою значимістю його для забезпечення національної безпеки держави. Відповідно забезпечення у Збройних Силах України збереження, належного обігу військового майна, особливо озброєння і бойової техніки, є одним із засобів підтримання високої бойової готовності та боєздатності військ. За допущені порушення встановленого порядку збереження, обігу військового майна винні особи підлягають притягненню до різних видів юридичної відповідальності, у тому числі й до кримінальної. Стаття 410 є однією із статей КК, якою встановлена така кримінальна відповідальність. Нерідко злочинне посягання на військове майно здійснюється особами у складі організованих груп, що значно підвищує ступінь його суспільної небезпечності.

З огляду на вищезазначене та враховуючи актуальність питань, пов'язаних із запобіганням та протидією організованій злочинності у військовій сфері, а також питань, пов'язаних із забезпеченням засобами кри-

мінально-правового характеру збереження, належного обігу військового майна, особливо озброєння та бойової техніки, за мету даної статті ставиться проведення дослідження на предмет доцільності встановлення диференціації кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 410 КК, за ознакою «вчинення злочину організованою групою» та висвітлення проблем організаційно-правового характеру із запобігання та протидії організованій злочинності у військовій сфері.

Нині напрацьована широка практика застосування цієї статті органами дізнання Служби правопорядку, слідчими органами військових прокуратур та судовими органами. Ця практика певною мірою знайшла своє відображення у сучасних наукових дослідженнях питань кримінальної відповідальності за вчинення військових злочинів.

За період чинності Кримінального кодексу України 2001 р. дослідженню питань кримінальної відповідальності за злочини, вчинені у військовій сфері, присвятили свої роботи такі науковці, як Г. М. Анісімов, В. В. Бондарев, В. О. Бугаєв, Ю. П. Дзюба, С. І. Дячук, М. І. Карпенко, В. І. Касинюк, М. І. Мельник, М. І. Панов, М. І. Пінчук, М. М. Сенько, М. С. Туркот, М. І. Хавронюк, С. О. Харитонов та інші. Безпосередньо питанню кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 410 КК, присвячена дисертаційна робота В. П. Бодаєвського³.

Не дивлячись на доволі широкий спектр наукових досліджень, що стосується військових злочинів, дослідженню питань доцільності передбачення ознаки «вчинення злочину організованою групою» у якості кваліфікуючої або особливо кваліфікуючої в складах військових злочинів, у тому числі і в складі злочину, передбаченого ст. 410 КК, увага не приділялась.

Організована злочинність, як явище динамічне, розвивається й набирає все більш вишуканих форм і проявів, тому кримінально-правові засоби боротьби з нею також повинні постійно вдосконалюватись⁴. Зазначене, безумовно, стосується і кримінально-правових засобів боротьби із організованою злочинністю у військовій сфері. Серед існуючих видів злочинності організована злочинність становить найбільшу суспільну небезпеку. Певною мірою в Україні нею вражені всі сфери суспільного життя. Військова сфера не є винятком. Так, у підсумках роботи прокурорсько-слідчої діяльності органів військової прокуратури за I півріччя 2011 р. вказується, що слідчими військової прокуратури направлено до суду дві кримінальні справи про злочини, вчинені організованими групами, зокрема щодо викрадення автомобільного майна на загальну суму понад 5,2 млн. грн⁵. Слід зауважити, що висока латентність цього виду злочинності не дає можливості відтворити реальну картину його масштабності та рівня загрози життєдіяльності військових формувань. Начальник Військової служби правопорядку у Збройних Силах України – начальник Головного управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України генерал-лейтенант Ф. Ф. Макавчук з цього приводу зазначає: «Нерідко висловлюються точки зору, що організована злочинність у військовій сфері не має загрозового масштабного характеру. Така позиція, безумовно, є хибною, адже її прибічники не враховують одну із суттєвих особливостей цього виду злочинності – високого рівня її латентності. Руйнівна сила організованої злочинності може бути спрямована на найважливіші об'єкти військового формування. Види озброєнь, бюджетні кошти, нерухомість, інше військово майно є предметами підвищеного інтересу злочинних угруповань. Посадовці оборонного відомства, маючи відповідні владні можливості, у корумпованих схемах організованих груп виконують далеко не останні ролі. З огляду на вищезазначене, здійснення заходів по запобіганню та протидії організованій злочинності у військовій сфері є нагальною потребою часу»⁶.

Значна кількість військових злочинів, крім основного безпосереднього об'єкта, має додаткові об'єкти, якими виступають відносини власності, життя, здоров'я, честь, гідність людини, громадська безпека тощо⁷.

Законодавець у розділі XIX КК за вчинення військових злочинів системно передбачив більш сувору кримінальну відповідальність, ніж за суміжні злочини, відповідальність за які передбачена статтями інших розділів Особливої частини КК. Так, наприклад, для порівняння розглянемо ст. 262 КК, якою встановлено відповідальність за злочин, суміжний злочину, передбаченому ст. 410 КК. Санкції за основними складами цих злочинів різні. Більш сувора кримінальна відповідальність законодавцем встановлена в основному складі злочину, передбаченому ст. 410 КК. Виходячи із предмета дослідження даної наукової статті, виникає питання: Якщо розглядати ці ж злочини (ст.ст. 262 та 410 КК), то чи буде витримано той же системний підхід домінуючої суворості кримінальної відповідальності за військові злочини, якщо, наприклад, викрадення, привласнення зброї, бойових припасів чи іншого військового майна буде вчинено військовослужбовцем у складі *організованої групи*?

Для відповіді на поставлене питання визначимось із кваліфікацією вказаного злочинного діяння, а також діяння, вчиненого у складі організованої групи у цих же формах (викрадення, привласнення), де предметом злочину буде вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові пристрої, радіоактивні матеріали, що не відносяться до військового майна. Так, у першому випадку ознака «вчинення злочину організованою групою» на кваліфікацію злочину, передбаченого ст. 410 КК, не впливатиме. Вона лише зобов'язуватиме суд при призначенні покарання визнати її обставиною, що його обтяжує (ч.ч. 1 та 2 ст. 67 КК). У такому разі за умови відсутності кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак цього злочину судом може бути призначено покарання у виді позбавлення волі на строк *від трьох до восьми років* (ч. 1 ст. 410 КК).

Втім зовсім іншу ситуацію щодо кваліфікації та відповідно й покарання матимемо у другому випадку. Особливо кваліфікуючий склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 262 КК, сконструйований законодавцем за декількома ознаками, у тому числі й за ознакою «вчинення злочину організованою групою». У разі викрадення, привласнення особою, що діє у складі організованої групи, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної

мисливської), бойових припасів, вибухових пристроїв, радіоактивних матеріалів, що не належать до військового майна, кваліфікувати таке діяння слід за ч. 3 ст. 262 КК, санкція якої передбачає значно суворіше, ніж у першому випадку, покарання, а саме – позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Таким чином, з огляду на вищезазначене, вбачається доцільним особливо кваліфікований склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 410 КК, після словосполучення «в бойовій обстановці» доповнити словосполученням «організованою групою», що відповідатиме системному підходу встановлення більш суворої кримінальної відповідальності за військові злочини порівняно із суміжними з ними злочинами. Таке доповнення сприятиме забезпеченню кримінально-правовими засобами збереження, належного обігу військового майна, а також запобіганню та протидії організованій злочинності у військовій сфері.

Крім вищевказаних кримінально-правових засобів запобіганню та протидії організованій злочинності у військовій сфері, актуальними є й засоби організаційно-правового характеру, що полягають у наступному. Діяльність підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби правопорядку, про функціонування яких зазначалось, повинна бути унормована в Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», який є базовим законодавчим актом, що визначає головні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. У цьому Законі з урахуванням специфіки військової сфери мають бути визначені завдання та повноваження й для підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби правопорядку аналогічно, як це визначено для підрозділів Служби безпеки України. Відсутність такого правового врегулювання діяльності підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби правопорядку суттєво знижує їх роль у загальнодержавній боротьбі з організованою злочинністю.

¹ Про засади запобіганню і протидії корупції: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

² Про правовий режим майна у Збройних Силах України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 48. – Ст. 407.

³ Бодаєвський В. П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / В. П. Бодаєвський. – 2010. – 16 с.

⁴ Боротьба з організованою злочинністю : підруч. / [авт. кол. ; кер. авт. кол. Є. Д. Скулиш]. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2010. – С. 47.

⁵ Війтєв Ю. М. Органи військової прокуратури – на захисті інтересів держави та прав громадян / Ю. М. Війтєв // Вісник прокуратури. – 2011. – № 8. – С. 4.

⁶ Макавчук Ф. Ф. Запобігання та протидія організованій злочинності у військовій сфері / Ф. Ф. Макавчук // Вісник прокуратури. – 2011. – № 7. – С. 60.

⁷ Панов М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (Військові злочини) / Панов М. І., Касинюк В. І., Харитонов С. О. – Х. : «Харків юридичний», 2006. – С. 9.

Резюме

Стаття присвячена проблемним питанням запобіганню та протидії організованій злочинності у військовій сфері. Зазначаються засоби кримінально-правового та організаційно-правового характеру.

Ключові слова: організована група, військова сфера, військове майно, озброєння.

Резюме

Статья посвящена проблемным вопросам предупреждения и противодействия организованной преступности в военной сфере. Указываются средства уголовно-правового и организационно-правового характера.

Ключевые слова: организованная группа, военная сфера, военное имущество, вооружение.

Summary

The article is devoted to the problem question of prevention and counteraction to organized criminality of military sphere. Notice criminal-legal means and organize-legal means.

Key words: organized group, military sphere, military property, weapons.

Отримано 19.06.2012